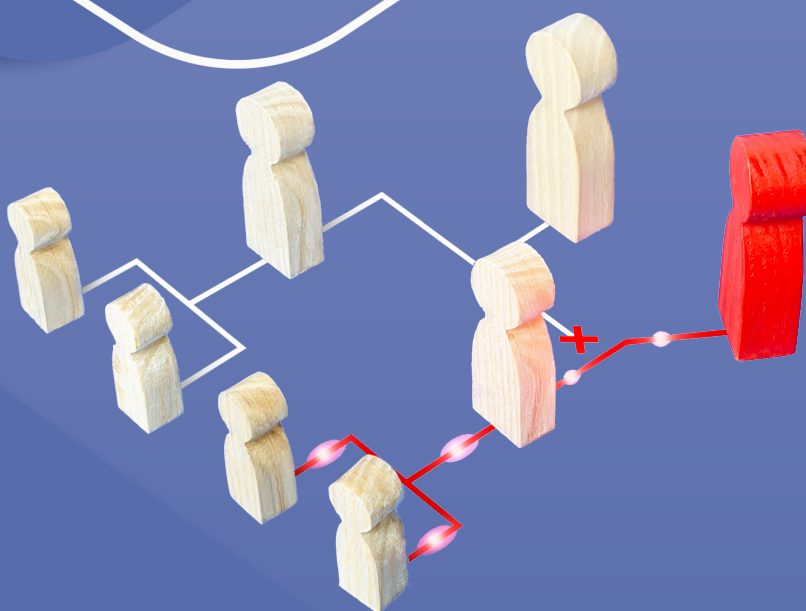

ПРЕДЛОЗИ ЗА НАМАЛУВАЊЕ НА КОРУПЦИЈАТА ВО ЈАВНИТЕ НАБАВКИ И ЗА УНАПРЕДУВАЊЕ НА НАЧИНОТ НА НИВНО СПРОВЕДУВАЊЕ

Електронско издание:

„Предлози за намалување на корупцијата во јавните набавки и за унапредување на начинот на нивно спроведување“

Издавач:

Центар за граѓански комуникации

Лектура:

Татјана Б. Ефтимоска

Ликовно-графичко обликување:

Полиестердеј доел, Скопје

Предлозите се изготвени во рамките на проектот „Кон отчетни јавни претпријатија“ со финансиска помош од Амбасадата на Кралството Холандија во Скопје, имплементиран од Центарот за граѓански комуникации, во периодот од 1 октомври 2019 година до 30 септември 2021 година

СОДРЖИНА

ВОВЕД	4
ИЗВРШНО РЕЗИМЕ	5
ПРЕДЛОЗИ ЗА ЗАЈАКНУВАЊЕ НА ИНТЕГРИТЕТОТ ВО ЈАВНИТЕ НАБАВКИ	7
ПРЕДЛОЗИ ЗА ПОДОБРУВАЊЕ НА ПРОЦЕСОТ НА СПРОВЕДУВАЊЕ НА ЈАВНИТЕ НАБАВКИ	14
ПРЕДЛОЗИ ЗА ЗГОЛЕМУВАЊЕ НА ТРАНСПАРЕНТНОСТА ВО ЈАВНИТЕ НАБАВКИ	19
ПРЕДЛОЗИ ВО НАСОКА НА ИДЕНТИФИКУВАЊЕ И САНКЦИОНИРАЊЕ НА КОРУПЦИЈАТА ВО ЈАВНИТЕ НАБАВКИ	23

ВОВЕД

Проблемот со корупцијата во јавните набавки ги засега сите институции во земјата, и на национално и на локално ниво, но потребата да се стави фокус врз јавните претпријатија и акционерските друштва основани од Владата и од единиците на локалната самоуправа (ЕЛС) произлегува од низа значајни аргументи. Вкупниот број на јавните претпријатија и акционерските друштва основани од Владата и од ЕЛС во Република Северна Македонија се проценува на 145, што значи дека тие претставуваат 10 % од вкупниот број договорни органи што се обврзани да спроведуваат јавни набавки (1.457 регистрирани на Електронскиот систем за јавни набавки). Вкупната вредност на склучените договори за јавни набавки на овие претпријатија на годишно ниво изнесува помеѓу 250 и 300 милиони евра, што претставува од 30 % до 35 % од вкупната вредност на набавките во земјата. Со право се очекува договорните органи што спроведуваат јавни набавки во поголема вредност да имаат и поголема јавна одговорност за примена на цврсти политики и процедури, како и за вградување одржливи механизми за намалување на корупцијата. Оттука, токму тие договорни органи како што се поголемите јавни претпријатија и акционерските друштва основани од Владата и од единиците на локалната самоуправа треба да бидат лидери во напорите за превенирање и сузбивање на корупцијата во јавните трошења. Се очекува дека намалувањето на корупцијата на претпријатијата основани од Владата и од ЕЛС директно ќе влијае врз зголемување на интегритетот на целата економија во земјата и врз подобрување на квалитетот на услугите кон граѓаните.

Предлог-препораките се изготвени по длабинското истражување на ризиците од корупција, систематизирани во истражувањето „Мапирање на ризиците од корупција во јавните набавки на претпријатијата во сопственост на Владата и на општините“, како и по индивидуалните скрининзи на 37-те претпријатија основани од Владата, од Градот Скопје и од општините Гостивар, Кавадарци и Струга, во коешто е даден приказ на клучните параметри што го отсликуваат начинот на којшто овие претпријатија ги спроведуваат јавните набавки, како и нивните кадровски капацитети и внатрешни политики.

Слабостите констатирани низ сите претходно спроведени истражувања и анализи ја потврдија потребата од засилување на интегритетот и од намалување на ризиците од корупција во јавните претпријатија и во акционерските друштва.

Овие препораки се изготвени во рамките на проектот „Кон отчетни јавни претпријатија“, што го спроведува Центарот за граѓански комуникации со финансиска помош од Амбасадата на Кралството Холандија во Скопје, во периодот 2019 – 2021 година, чија крајна цел е воспоставување одржливи механизми за подобрување на начинот на спроведувањето на јавните набавки и за засилување на интегритетот во процесот на трошењето на јавните пари преку тендерите во претпријатијата основани од Владата, Градот Скопје и општините Гостивар, Кавадарци и Струга.

Дел од предлог-препораките содржани во овој документ Центарот за граѓански комуникации ги достави и до Владата на Република Северна Македонија во текот на февруари 2021 година, во процесот на изготвување на Акцискиот план на Владата за борба против корупцијата.

ИЗВРШНО РЕЗИМЕ

Предлозите за намалување на корупцијата во јавните набавки и за унапредување на начинот на нивното спроведување се поделени во четири сегменти, и тоа предлози за зајакнување на интегритетот во јавните набавки, предлози за подобрување на процесот на спроведување на јавните набавки, предлози за зголемување на транспарентноста на јавните набавки и предлози во насока на идентификување и санкционирање на корупцијата во јавните набавки.

Во насока на зголемување на интегритетот на јавните набавки дадени се следните предлози:

- ◆ Јавните претпријатија и акционерските друштва основани од Владата и од единиците на локалната самоуправа (ЕЛС) да изготвуваат планови за интегритет со идентификување, анализа и приоритизирање на ризиците од корупција во јавните набавки, со примена на индикатори за мерење на ризиците и со дефинирање мерки за намалување на ризиците од корупција.
- ◆ Изработка и примена на јасни интерни политики (процедури, правила или упатства) за начинот на постапување на вработените службеници и надворешните соработници во сите фази од процесот на јавните набавки, во коишто ќе биде вклучен и начинот на постапување во случаи на пријавување на корупција во јавните набавки.
- ◆ Примена на принципот на ротација на вработените како членови на комисиите за јавни набавки во поголемите јавни претпријатија и акционерски друштва основани од Владата и од ЕЛС.
- ◆ Подготвување и имплементација на соодветни програми за континуирана професионална едукација на вработените, вклучувајќи ги темите за интегритет, етичко однесување и спречување на корупцијата во процесот на јавните набавки.
- ◆ Спроведување интерни периодични и конзистентни анализи и оценки за резултатите од спроведените јавни набавки, коишто ќе ги опфатат сите сегменти и фази во процесот на јавните набавки, почнувајќи од планирањето на набавките до целосната реализација на договорите, вклучително и извршените надворешни контроли.

Во групата предлози за подобрување на процесот на спроведување на јавните набавки спаѓаат:

- ◆ Да се подобри процесот на планирање на јавните набавки, и во однос на потребата од предметот на набавка и во однос на неговата вредност.
- ◆ Електронската аукција да се применува само за производи со познат и стандардизиран квалитет и за кои постои конкуренција на пазарот.
- ◆ Договорните органи треба да ја сведат на минимум нетранспарентната постапка со преговарање без претходно објавување оглас, особено затоа што најчесто ја применуваат за преговарање само со еден понудувач и оттука се зголемуваат ризиците од корупција.
- ◆ Почитување на законски пропишаниот рок за донесување одлука за избор или за поништување на постапката, што не е случај во значаен дел од мониторираните постапки на јавните претпријатија и акционерски друштва.

- ◆ Да не се прибегнува лесно и често кон поништување на постапката по одредени основи, а кога тоа се прави, да се даваат детални образложенија за да се увиди дали поништувањето е оправдано.

Во насока на зголемување на транспарентноста на јавните набавки, дадени се следните предлози:

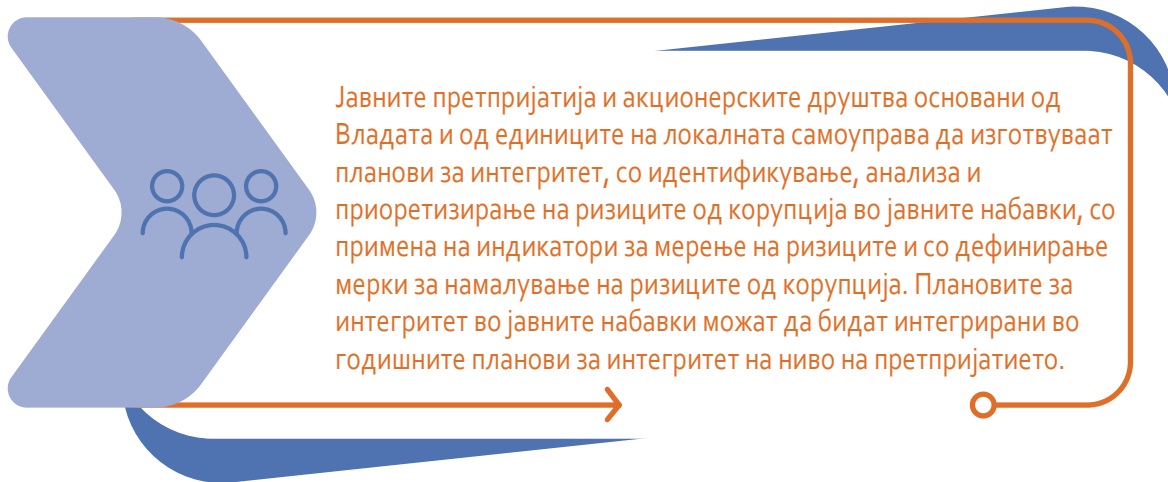
- ◆ Интензивирање на транспарентниот начин на комуникација помеѓу договорниот орган и економските оператори и нивните асоцијации, особено преку почесто спроведување технички дијалог и организирање состаноци за појаснување.
- ◆ Записниците од јавните отворања на понудите да бидат јавно достапни преку нивно објавување во Електронскиот систем за јавни набавки.
- ◆ Доследна примена на обврските од Законот за јавните набавки за објавување на известувањето за склучен договор во рок од 10 дена од склучувањето на договорот и на известувањето за реализиран договор во рок од 10 дена од целосната реализација на договорот.
- ◆ Договорните органи да ги објавуваат на своите веб-страници тековниот план за јавни набавки со сите негови измени и дополнувања, огласите за јавни набавки и известувањата за склучен и за реализиран договор.

Во сегментот на идентификување и санкционирање на корупцијата во јавните набавки дадени се следните предлози:

- ◆ Бирото за јавни набавки да го прошири опсегот на управната контрола на постапките за јавни набавки, односно да се вршат контроли и на постапки врз основа на проценка на ризиците од кршење на одредбите од Законот за јавните набавки, и на постапки по случаен избор.
- ◆ Преку веб-страниците на надлежните органи за истражување прекршочни и кривични дела во областа на јавните набавки и/или за гонење на сторителите, редовно да се информира јавноста на еден систематичен и следлив начин за текот на случаите.
- ◆ Во тендерските документации задолжително да се наведуваат овластените лица за прием на пријави за заштитено внатрешно и надворешно пријавување од страна на укажувачи, а во врска со корупција во јавните набавки.

За сите дадени предлози е изготвено објаснување, како и опис на проблемите што се надминуваат и целите што ќе постигнат со нивната имплементација.

ПРЕДЛОЗИ ЗА ЗАЈАКНУВАЊЕ НА ИНТЕГРИТЕТОТ ВО ЈАВНИТЕ НАБАВКИ

Јавните претпријатија и акционерските друштва основани од Владата и од единиците на локалната самоуправа да изготвуваат планови за интегритет, со идентификување, анализа и приоритизирање на ризиците од корупција во јавните набавки, со примена на индикатори за мерење на ризиците и со дефинирање мерки за намалување на ризиците од корупција. Плановите за интегритет во јавните набавки можат да бидат интегрирани во годишните планови за интегритет на ниво на претпријатието.

ОБЈАСНУВАЊЕ НА ПРЕДЛОГОТ:

Планирањето и спроведувањето на јавните набавки врз претходно направена анализа на ризиците од корупција и воспоставените мерки за нивно намалување ќе придонесе за намалување на корупцијата, преку нејзино спречување и полесно откривање.

Владата и единиците на локалната самоуправа, како основачи на претпријатијата, треба да дадат поттик и поддршка на овој процес. Притоа, со право може да се очекува воведувањето на плановите за интегритет да го предводат јавните претпријатија и акционерските друштва во коишто вкупната вредност на јавните набавки на годишно ниво изнесува најмалку 500.000 евра, а потоа оваа пракса да ја воведат и другите претпријатија со помал обем на набавки. Плановите за интегритет во јавните набавки можат да бидат интегрирани во годишните планови за интегритет на ниво на претпријатието и треба да почиваат врз реална проценка на ризиците од корупција.

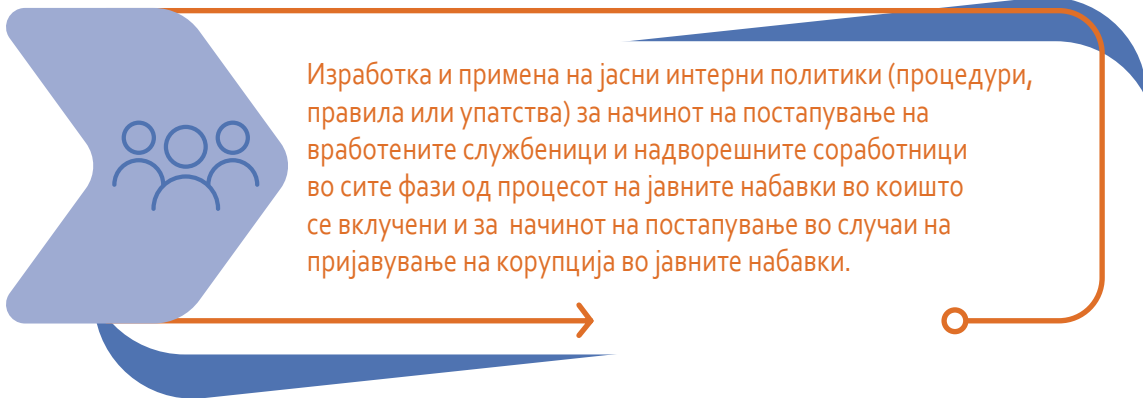
Во рамките на проектот „Кон отчетни јавни претпријатија“, во истражувањето спроведено врз основа на длабински мониторинг на тендерите на претпријатијата [Мапирање на ризиците од корупција во јавните набавки на претпријатијата во сопственост на Владата и на општините](#), идентификувани се 15 видови ризици од корупција во сите фази од спроведувањето на јавните набавки (планирање, спроведување на постапките за јавни набавки и реализација на договорите). За да се олесни процесот на подготовка и спроведување на плановите за интегритет, ќе биде изготвен и посебен прирачник којшто ќе им биде ставен на располагање на претпријатијата и на нивните основачи. Воедно, процесот на изготвување на плановите ќе биде олеснет и со самиот чин на постоење индикатори за мерење на ризиците од корупцијата, коишто веќе им се претставени на државните претпријатија и на нивните основачи и се усогласени со сите засегнати страни во областа на јавните набавки.

ПРОБЛЕМИ ШТО СЕ НАДМИНУВААТ И ЦЕЛИ ШТО СЕ ПОСТИГНУВААТ:

Постоење високи ризици од корупција при спроведување на јавните набавки и отсуство на идентификување на тие ризици и мерки за справување со нив, особено кај големите јавни претпријатија и државни трговски друштва што располагаат со огромни средства и коишто се меѓу најголемите потрошувачи преку јавните набавки.

Истражувањето спроведено во јавните претпријатија и во акционерските друштва основани од Владата, Градот Скопје и општините Гостивар, Кавадарци и Струга, каде што припаѓа најголемиот дел од големите претпријатија, покажа дека 70 % од нив никогаш не направиле проценка на ризиците од корупција во јавните набавки. Воедно, 92 % од нив немале обуки за интегритет и антикорупција во јавните набавки, ниту за вработените ниту за менаџментот. Ниту едно од овие претпријатија нема план за интегритет во јавните набавки. Овие податоци недвосмислено говорат дека во претпријатијата основани од Владата и од ЕЛС не се работи системски врз превенирање и сузбивање на корупцијата во јавните набавки. Ваквата состојба резултира со целосна пасивност во справувањето со проблемот со корупцијата, што најдобро се отсликува во податоците дека раководствата на овие претпријатија во изминатите 3 години не повеле ниту една дисциплинска постапка за вработени во однос на проблеми констатирани во областа на јавните набавки, ниту пак поднеле иницијатива за поведување кривична постапка поради сомнеж за корупција во јавните набавки.

ОБЈАСНУВАЊЕ НА ПРЕДЛОГОТ:

Изготвувањето интерни политики ќе овозможи јасно да се дефинираат обврските на сите кои се вклучени во постапките за јавни набавки, и тоа од планирањето на јавните набавки, преку спроведување на постапките, до целосната реализација на договорите. На овој начин ќе се обезбеди следливост на процесот на јавни набавки и ќе се овозможи високо ниво на познавање на постапките и правилата од страна на сите вклучени во јавните набавки, што е особено значајно за вработените кои не се од областа на јавните набавки а членуваат во комисиите за јавни набавки. Потребата од изготвување интерни политики (процедури, правила или упатства) за начинот на постапување на вработените службеници во сите фази од процесот на јавните набавки ја истакнува и Државниот завод за ревизија (ДЗР).

Овие интерни политики и процедури ќе овозможат прецизирање и конкретизирање на одредени правила за постапување, етичко однесување, ќе го зајакнат интегритетот и ќе ја

зголемат одговорноста меѓу вработените службеници. Оттука, во овие интерни политики и акти ќе бидат содржани правила и начини (системи) за изготвување на планот за јавни набавки, за следење на реализацијата на планот за јавни набавки, потоа за спроведување на постапките, за реализација на склучените договори за јавни набавки, како и за начинот на постапување во случаи на откривање или пријавување на корупција во јавните набавки.

Со право може да се очекува дека овие интерни политики за начинот на постапување на вработените службеници и надворешните соработници во сите фази од процесот на јавните набавки ќе го олеснат и процесот на ревизија (внатрешна и надворешна) и секако ќе им овозможат на институциите вклучени во борбата против корупцијата да го воочат евентуалното непочитување на овие процедури со намера личната корист да се стави пред јавниот интерес.

ПРОБЛЕМИ ШТО СЕ НАДМИНУВААТ И ЦЕЛИ ШТО СЕ ПОСТИГНУВААТ:

Независно од одредбите од Законот за јавните набавки што се однесуваат на спречување на корупцијата, како и на Кодексот за однесување при спроведување на јавните набавки, сепак постојат бројни примери на неправилности и коруптивно однесување во спроведувањето на јавните набавки во сите фази од постапката, од утврдувањето на потребите за набавките и планирањето на набавките, преку спроведување на постапките, сè до реализацијата на договорите за јавни набавки.

Според спроведеното истражување кај 37-те претпријатија основани од Владата, Градот Скопје и општините Гостивар, Кавадарци и Струга, посебен правилник за постапување во областа на јавните набавки со којшто се запознаени сите вработени вклучени во процесот на јавни набавки имаат половина од вклучените јавни претпријатија и акционерски друштва. Оттука, кај една половина од овие договорни органи ќе треба да се донесат вакви политики и правила, додека кај втората половина ќе треба постоечкиот да се усогласи со дадените предлози. Во спроведеното истражување, доминантен дел од претпријатијата тврдат дека имаат воспоставен систем за следење на реализацијата на плановите за јавни набавки (78 % од анкетираниите претпријатија), како и за реализација на склучените договори за јавни набавки (84 % од анкетираниите претпријатија). Сепак, директниот мониторинг на јавните набавки во овие претпријатија не ја потврди реалната примена на процедури за следење на имплементацијата на плановите за јавните набавки и на склучените договори.

Инаку, самите јавни претпријатија и акционерски друштва, на прашањето за клучните проблеми, ги посочуваат следните: недостиг од доволен стручен кадар во областа на јавните набавки, недоволна едукација на вработените и немање желба да се биде член на комисија за јавни набавки, дилеми околу спроведување на постапките, често менување на законите што ја отежнува нивната имплементација во пракса, слаба мобилност и комуникација со Бирото за јавни набавки за прашања и дилеми поставени од договорните органи, итн.

ОБЈАСНУВАЊЕ НА ПРЕДЛОГОТ:

Во интерните политики за процесот на јавните набавки, ротацијата на вработените треба да биде едно од клучните прашања што ќе бидат соодветно содржани. Притоа, треба да се определат јасни критериуми за назначување на членовите на комисиите и ситуации, дополнителни на оние утврдените во Законот за јавните набавки, коишто ќе се сметаат за потенцијален судир на интерес или за ризик од изразит субјективизам кај назначените службеници. На пример, едно лице да не може да биде назначено за член на комисија за предмет на набавка за којшто и во претходните неколку години бил член на комисија, а предметот на набавка континуирано бил доделуван на ист економски оператор.

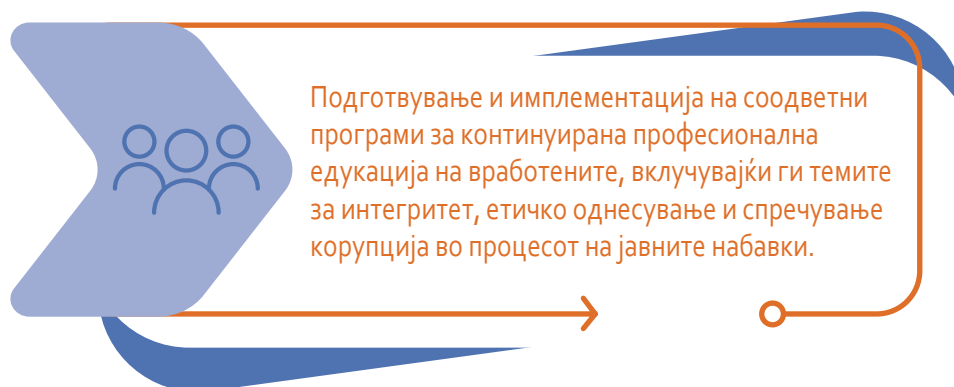
Овој предлог е применлив во поголемите јавни претпријатија и акционерски друштва, во кои има повеќе лица вклучени во јавните набавки и воопшто, поголем број вработени службеници кои извршуваат административни работни задачи.

ПРОБЛЕМИ ШТО СЕ НАДМИНУВААТ И ЦЕЛИ ШТО СЕ ПОСТИГНУВААТ:

Кај нешто повеќе од три четвртини од јавните претпријатија и акционерските друштва, членовите на комисијата за јавни набавки се менуваат за секоја постапка за јавна набавка. Имајќи предвид дека само половина од јавните претпријатија и акционерски друштва имаат правилник за постапување во областа на јавните набавки, произлегува дека кај оние што немаат ваков правилник ротацијата на вработените се применува како непишано правило, односно како некаква долгогодишна пракса, што секако може лесно да биде променета.

Со имплементацијата на овој предлог ќе се избегнат или ќе се намалат можностите од недозволено договарање помеѓу понудувачите и членовите на комисиите за јавни набавки – ризик што постои доколку во комисиите секогаш членуваат едни исти лица. Воедно, ќе се разграничат надлежностите оневозможувајќи акумулација на надлежностите на исто работно место или на ист вработен.

Принципот на ротација на членовите на комисиите за јавни набавки е познат и признат принцип во добрата светска пракса, којшто го промовираат и бројни реномирани меѓународни организации (на пример, Организацијата за економска соработка и развој – ОЕЦД) или национални органи (на пример, Државниот завод за ревизија) во насока на намалување на ризиците од злоупотреби.

✓ ОБЈАСНУВАЊЕ НА ПРЕДЛОГОТ:

При подготовката на годишните планови за обуки на ниво на јавни претпријатија и акционерски друштва, како и при определување на индивидуалните планови за стручно усовршување за секој вработен што има допирни точки со јавните набавки (лице за јавни набавки, член на комисија за јавни набавки, лице вклучено во изработката на тендерската документација или во реализација на склучениот договор), треба да се предвидуваат посети на едукативни настани за јавни набавки, но и на такви што не се директно поврзани со јавните набавки. Во тој контекст, иако малиот број одредби во Законот за јавните набавки во однос на етичкото работење, спречувањето на корупцијата и судирот на интереси навидум укажува дека се работи за мал и незначителен сегмент од јавните набавки, сепак нивното значење е огромно, а досега и прилично занемарувано. Затоа, обуки и други едукативни настани на оваа или слична тематика, која нема да ја опфаќа само правната рамка туку и низа практични ситуации, треба да се организираат или да се посетуваат најмалку еднаш годишно.

Интензивирањето на обуките за етичкото работење, спречувањето на корупцијата и судирот на интереси може да се постигне на неколку начини, и тоа преку:

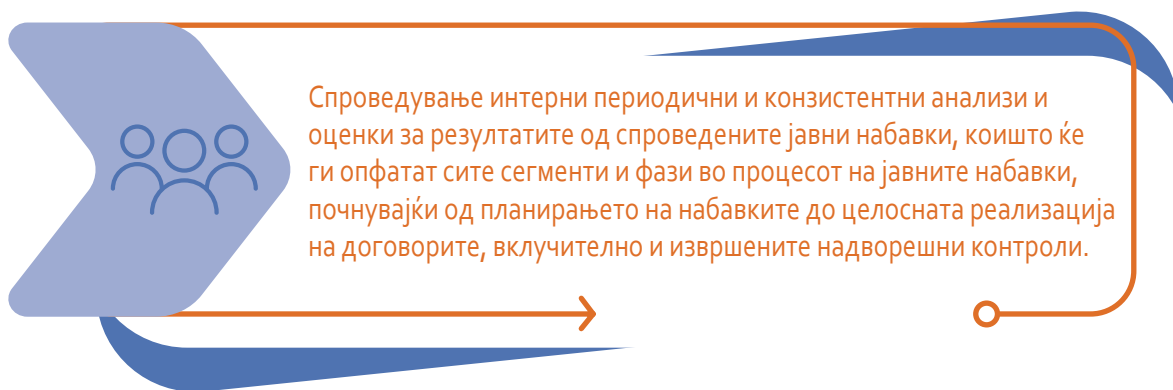
- ◆ Разработка на посебни модули во рамките на програмата за едукација на службеници за јавни набавки во тренинг-центарот на Бирото за јавни набавки;
- ◆ Организација на посебни обуки надвор од редовната програма за едукација на службеници за јавни набавки, коишто исто така би можеле да се организираат преку тренинг-центарот на Бирото за јавни набавки и
- ◆ Организација на in-house обуки од страна на јавните претпријатија и акционерските друштва.

🔍 ПРОБЛЕМИ ШТО СЕ НАДМИНУВААТ И ЦЕЛИ ШТО СЕ ПОСТИГНУВААТ:

Дури 92 % од анализираниите јавните претпријатија и акционерските друштва не спроведуваат обуки за интегритет и антикорупција, ниту за вработените ниту за менаџментот и членовите на одборите. 8 % од нив спроведуваат вакви обуки најмалку еднаш годишно, но само за менаџментот, додека 5 % спроведуваат секоја година за вработените, а на неколку години за менаџментот.

Ваквите обуки треба да придонесат кон подигнување на свеста за ризиците по интегритетот, како што се корупцијата, измамата и дискриминацијата, како и кон стекнување знаења за начините на спречување на ризиците и создавање култура на градење интегритет како брана на корупцијата.

Јавните претпријатија и акционерските друштва сметаат дека голем број обуки ќе бидат од корист на лицата вклучени во јавните набавки. Меѓу другите, ги наведуваат обуките за надградба на знаењето на кадарот, обуките за практична примена на Закон за јавните набавки, практичните обуки за решавање конкретни проблеми, обуките за антикорупција, за стекнување вештини за подобро планирање на средствата, за изработка на план за јавни набавки, практичните обуки за изготвување тендерски документації, обуките наменети за техничките лица како да направат подобри критериуми и начин на бодување и слично.

ОБЈАСНУВАЊЕ НА ПРЕДЛОГОТ:

Во интерните политики, правила или процедури за јавните набавки, задолжително да се предвиди дека самиот договорен орган, односно лицата за јавни набавки или посебно назначен тим, ќе спроведува интерни периодични и конзистентни анализи и оценки на резултатите од спроведените јавни набавки. Уште поважно, потребата од правење анализи не треба само да биде наведена на хартија, туку да се спроведува и во пракса. Анализите треба да бидат сеопфатни и особено да вклучат осврт на прашањата кај кои ризиците за корупција се поголеми, и тоа:

- ◆ реализација на планот за јавни набавки – причини за измени и процент на реализација;
- ◆ конкуренција во спроведените постапки за јавни набавки – просечен број понудувачи по постапка и постапки во коишто е добиена една или една прифатлива понуда;
- ◆ дистрибуција на доделените тендери по економски оператори;
- ◆ цените и севкупните трошоци – колку добиените цени и цените по коишто се склучени договорите кореспондираат на проценетата вредност и на просечните пазарни цени;
- ◆ доделени договори без објавување на оглас – анализа на причините за прибегнување кон вакви постапки;
- ◆ поништени постапки – подлабок осврт за причините за поништување, односно дали се објективни или може да му се припишат на договорниот орган;
- ◆ обжалени постапки – причини за обжалување и исход од жалбената постапка;
- ◆ наоди од спроведените управни контроли од страна на Бирото за јавни набавки, и
- ◆ почитувањето на обврските и интерните мерки за транспарентност.

Посебен сегмент на којшто треба да се посвети внимание е конкуренцијата во постапките за јавни набавки. Анализата треба да укаже за кои предмети на набавки постои конкуренција (3 или повеќе поднесени понуди) и оние кај кои нема конкуренција (нема ниту еден понудувач или најмногу два понудувачи). Во тој контекст, треба да се анализираат причините за слабата конкуренција и колку немањето или малиот број понуди за конкретен предмет на набавка кореспондира на просекот на национално ниво за тој предмет на набавка. Ако немањето конкуренција за одреден предмет на набавка е својствено само за тој или за мал број договорни органи, анализата треба да ги лоцира причините (договорниот орган, поради малите количини што ги набавува или доцнењето со плаќање, не е атрактивен за понудувачите, строгите критериуми за способност не овозможуваат конкуренција, предеталните или преопштите технички спецификации ги одбиваат понудувачите, постоењето картелско здружување на понудувачите, итн.). Од анализата треба да произлезат конкретни мерки за подобрување на конкуренцијата, коишто може да бидат: одвојување повеќе време и ресурси за подготовка на тендерската документација, вклучително и претходно консултирање на пазарот преку спроведување технички дијалог и вклучување надворешни стручни лица, елиминирање на критериумите за способност што доведувале до ограничување на конкуренцијата, дефинирање подолг временски период за поднесување понуди, итн.

Овие анализи, коишто ќе содржат оценка на успешноста во јавните набавки и мерки за подобрување на процесот, треба да се доставуваат до основачите на јавните претпријатија и до акционерски друштва во државна сопственост.

ПРОБЛЕМИ ШТО СЕ НАДМИНУВААТ И ЦЕЛИ ШТО СЕ ПОСТИГНУВААТ:

Проблематични аспекти во јавните набавки, што се присутни и кај мониторираните јавни претпријатија и акционерски друштва, се слабата конкуренција (мал број понудувачи по постапка) и концентрацијата на склучените договори кај само неколку понудувачи. Притоа, договорните органи речиси и да не прават анализа заради идентификување на причините за појава на овие и други слабости и аномалии во спроведените јавни набавки.

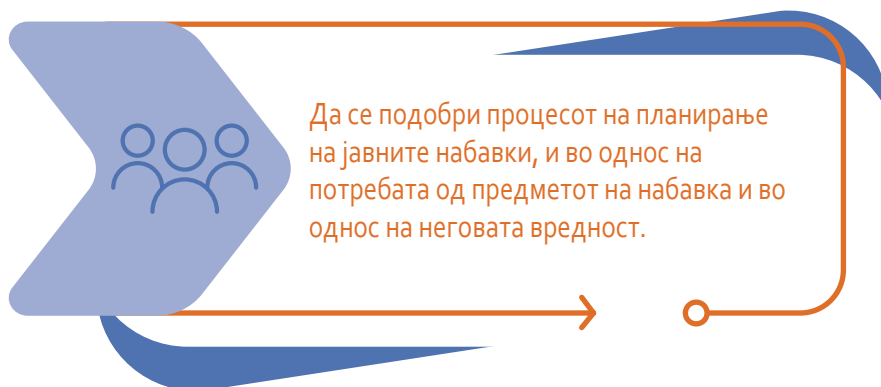
Дури 73 % од јавните претпријатија и акционерски друштва не ја следат конкуренцијата на постапките за јавни набавки што ги спроведуваат и оттука, не располагаат со информација за просечниот број понуди на тендерите на годишно ниво, ниту, пак, за уделот на тендери во коишто договорите се склучени со добиена само една понуда.

Во дури 40 % од тендерите што беа предмет на мониторинг, а се спроведени од страна на анализираните јавни претпријатија и акционерски друштва, е доставена по една понуда. Просечниот број понуди кај овие јавни претпријатија и акционерски друштва изнесува 2,5 понуди по постапка и е под националниот просек за 2019 година, којшто изнесуваше 3,3 понуди по постапка. Малата конкуренција го потврдува постоењето дискриминација во набавките, на којашто укажуваат конкретни примери на примена на несоодветни критериуми за утврдување на способноста на понудувачите, фаворизирачки технички спецификации и критериуми за избор на најповолна понуда. Малата конкуренција упатува на ризик од постоење ограничувачки услови во постапките или, доколку такви елементи не постоеле, укажува на недоверба кај понудувачите дека процесот на избор е објективен и непристрасен.

Концентрацијата на јавните набавки кај одреден економски оператор, како еден од најрелевантните индикатори за постоење ризик од корупција, е проблем којшто е евидентиран кај голем дел од анализираните јавни претпријатија и акционерски друштва. Во речиси една третина од нив, концентрација на набавките кај една компанија е поголема од 40 %.

Анализите ќе го поттикнат менаџментот на јавните претпријатија и акционерските друштва да носат стратешки одлуки за јавните набавки и ќе им го олеснат овој процес. Попрецизно, анализите ќе го олеснат проценувањето на начините на задоволување на новите потреби, односно планирањето и спроведувањето на новите јавни набавки.

ПРЕДЛОЗИ ЗА ПОДОБРУВАЊЕ НА ПРОЦЕСОТ НА СПРОВЕДУВАЊЕ НА ЈАВНИТЕ НАБАВКИ

ОБЈАСНУВАЊЕ НА ПРЕДЛОГОТ:

Водејќи се според правилата содржани во Законот за јавните набавки, особено во однос на тоа кои предмети и во кои ситуации подлежат на постапка за јавна набавка и временските периоди потребни да се подготви и да се заврши соодветниот вид постапка за јавна набавка, договорните органи треба да донесат методологија или упатство за проценување на потребата од конкретна јавна набавка и на нејзината вредност. Од тој аспект, договорните органи не треба да бидат врзани само со претходно склучените договори за ист или сличен предмет на набавка. Треба да ги искористат ЕСЈН како богата база на податоци за извршени набавки на територијата на цела држава и јавно достапните информации на интернет.

Многу е важно планирањето, како прв чекор во еден процес, да произлегува од последниот чекор во претходниот процес. Ова значи дека извршената интерна анализа на претходно спроведената постапка и на реализираниот договор за истиот или сличен предмет на набавка треба да овозможи подобро проценување на новата набавка (дали и кога е потребна, во колкав обем и за колкав период, колку средства се потребни, итн.).

ПРОБЛЕМИ ШТО СЕ НАДМИНУВААТ И ЦЕЛИ ШТО СЕ ПОСТИГНУВААТ:

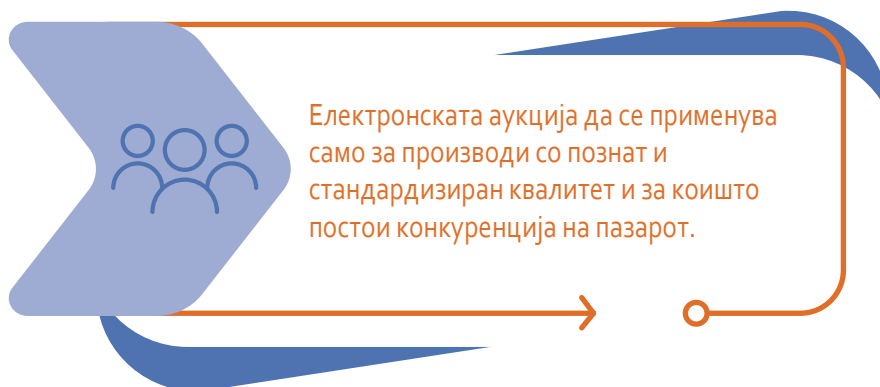
Во текот на 2019 година, само 8 % од вкупно анализираните јавни претпријатија и акционерски друштва не го менувале планот за јавни набавки за тековната година. Притоа, 49 % од јавните претпријатија и акционерски друштва направиле од една до три измени на плановите, а 43 % од јавните претпријатија и акционерски друштва имале повеќе од три измени и дополнувања. Дополнително, дури и плановите што често се менуваат не се реализираат соодветно. Просечната реализација на плановите на анализираните јавни претпријатија и акционерски друштва во 2019 година изнесува 54 %. Само 6 % од нив имаат висок процент на реализација на плановите, над 90 %. Треба да се има предвид дека плановите за јавни набавки ги усвојуваат управните одбори или одборите на директори на

јавните претпријатија и на акционерските друштва. Оттука, слаба реализација на плановите за јавни набавки го зголемува ризикот од субјективност, а со тоа и на корупцијата, во изборот на тоа кои тендери ќе се спроведат, а кои не.

И покрај ова, три четвртини од јавните претпријатија и акционерски друштва тврдат дека имаат воспоставен систем за следење на реализација на планот за јавни набавки. Дел од нив имаат посебна оперативна служба за таа намена, други, пак, водат детални анализи во MS Excel табели преку коишто тековно ја следат и ја евидентираат реализацијата на планот, а кај трети управните одбори одлучуваат каква ќе биде неговата реализација.

Само две јавни претпријатија и акционерски друштва имаат методологија/упатство и сличен документ врз основа на којшто ја пресметуваат проценетата вредност на набавките.

Честите промени во планот за јавните набавки и непостоењето систем за следење на неговата реализација зборуваат за лошо планирање на јавните набавки и за неефикасно управување со јавните средства. Во мал број случаи, промените може да се оправдаат со објективни околности поврзани со дејноста на јавните претпријатија и акционерските друштва. На пример, претпријатието не ги остварило планираните приходи или не можело да ја врши дејноста во полн обем, па следствено на тоа или немало потреба од одредени предмети на набавка или, и да имало потреба, немало доволно финансиски средства за да ги набави. Сепак, во најголем број случаи плановите се менуваат затоа што при нивната иницијална изработка не се посветило доволно внимание за да се утврди дали има потреба и можност од конкретната набавка и да се процени нејзината вредност, а уште почесто проблемот се сведува на тоа што не се размислувало на среден рок во смисла дека од одредени активности или настани ќе произлезе потреба од одреден предмет на набавка.

ОБЈАСНУВАЊЕ НА ПРЕДЛОГОТ:

Потребно е јавните претпријатија и акционерските друштва да ја применуваат е-аукцијата во согласност со добрата светска пракса, вклучително и рециталите на Директивата на Европската Унија за јавни набавки од 2014 година. Имено, е-аукции треба да се спроведуваат само за стоки за широка потрошувачка, односно со познат и стандардизиран квалитет, и коишто на многу прецизен начин може да се опишат во техничката спецификација.

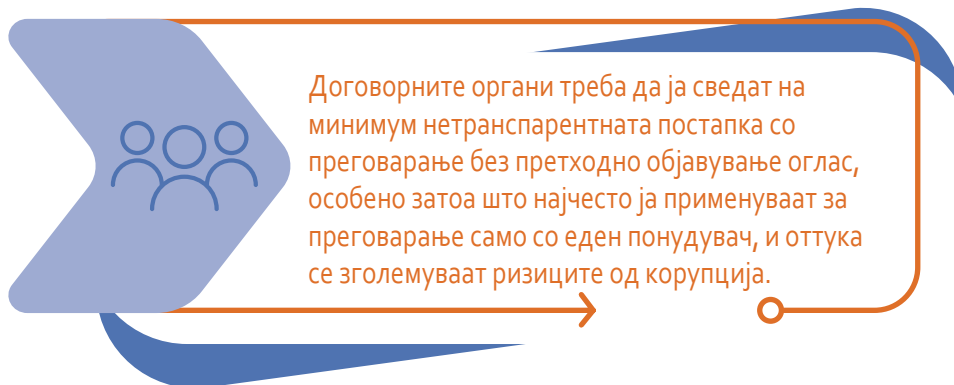
Дополнително, е-аукциите имаат ефект кај предмети на набавка за коишто постои конкуренција на пазарот која се рефлектира и во јавните набавки. Кај таквите предмети на набавки е за очекување да има лицитирање, односно намалување на првично поднесените цени од страна на понудувачите.

ПРОБЛЕМИ ШТО СЕ НАДМИНУВААТ И ЦЕЛИ ШТО СЕ ПОСТИГНУВААТ:

И покрај тоа што со новиот Закон за јавните набавки е-аукцијата стана опционална, и понатаму во голем број набавки (во околу 90 % во 2020 година) таа се предвидува како последен чекор во фазата на евалуацијата на понуди. Тоа не кореспондира со светската пракса, односно е-аукцијата да се спроведува онаму каде што постои вистинска конкуренција и каде што техничките спецификации се многу прецизни. Фактите говорат дека и кај мониторираните јавни претпријатија и акционерски друштва на ниво на цела држава, конкуренцијата во јавните набавки е слаба. Уште повеќе, преку увид во голем број технички спецификации може лесно да се заклучи дека тие на оскуден и недоволно прецизен начин го опишуваат предметот на набавка.

Интензивното користење на е-аукцијата е рецидив од минатиот Закон за јавните набавки длабоко вкоренет кај службениците за јавни набавки. Исто така, постојаното инсистирање за одржување е-аукција треба да биде сигнал за раководните органи во институцијата за можен зголемен ризик од злоупотреби во процесот на јавни набавки и поттикнување на договорањето помеѓу фирмите.

ОБЈАСНУВАЊЕ НА ПРЕДЛОГОТ:

Договорниот орган секогаш да бара мислење од Бирото за јавни набавки за спроведување постапка со преговарање без објавување на оглас за основите за коишто Бирото за јавни набавки е надлежно да дава мислење. Ако Бирото издало негативно мислење во однос на спроведување на постапка со преговарање, договорниот орган да го почитува истото. Исто така, договорниот орган да не прибегнува кон примена на ваква постапка без мислење од Бирото за јавни набавки, иако законот во исклучителни ситуации тоа го дозволува.

ПРОБЛЕМИ ШТО СЕ НАДМИНУВААТ И ЦЕЛИ ШТО СЕ ПОСТИГНУВААТ:

Иако Законот за јавните набавки уште повеќе ги намали основите за примена на постапката со преговарање без објавување оглас, и понатаму таа е значително присутна. Третина од мониторираните јавни претпријатија и акционерски друштва ја применувале нетранспарентната постапка со преговарање без објавување оглас. Кај дел од нив, уделот

на овие набавки во вкупната вредност на набавките изнесувала од 22 % до 28 %. Овој удел е далеку над националниот просек, кој во 2019 година изнесувал 4,1 %.

Особено проблематични од аспект на постоење ризик од корупција се следните две основи: 1) преговарање без објавување оглас по основ на крајна итност и 2) преговарање по основ дека набавката може да ја изврши само еден економски оператор. Иако за спроведување на постапката по овие два основа потребно е мислење од Бирото за јавни набавки, а само во исклучителни ситуации може да прибегне кон ваква постапка и без мислење од Бирото, сепак секогаш ваквата, по дефиниција нетранспарентна постапка отвора можност за корупција.

Што помалиот број постапки со преговарање без објавување оглас ќе ја зголемат транспарентноста во постапките и ќе ја поттикнат конкуренцијата.

ОБЈАСНУВАЊЕ НА ПРЕДЛОГОТ:

Кога се определува рокот за поднесување понуди, да не се зема секогаш минималниот рок што го утврдува Законот за јавните набавки за тој вид постапка. Независно што предметот на набавка е со помала вредност и со тоа роковите за поднесување понуди може да бидат пократки, треба да се земат предвид сите објективни околности и да се процени реалниот период потребен за договорниот орган да ја донесе одлуката за избор или за поништување на постапката за јавна набавка.

ПРОБЛЕМИ ШТО СЕ НАДМИНУВААТ И ЦЕЛИ ШТО СЕ ПОСТИГНУВААТ:

Недонесувањето одлука за избор или за поништување во определениот законски рок претставува прекршок за којшто се изрекува глоба на одговорното лице. Со поставување кратки рокови за поднесување понуди, договорните органи свесно се доведуваат во ситуација да не може да го испочитуваат рокот за донесување одлука, односно во ситуација да го прекршат Закон за јавните набавки. Ако на тоа се додаде дека овие прекршувања не се санкционираат, се создава пракса што дава сигнал дека прекршувањето на законските одредби може да помине наказивно, односно се прави некаква градација на прекршоци што се санкционираат и на оние што ќе се толерираат.

Донесувањето одлука во законски рок ќе овозможи операционализација на начелата на економичност и ефикасност во јавните набавки. Воедно, ќе даде пример дека секоја законска обврска има своја тежина и мора да се почитува.

ОБЈАСНУВАЊЕ НА ПРЕДЛОГОТ:

Меѓу законските основи за поништување на постапката за јавна набавка се и следните два основа: 1) по оценка на договорниот орган дека тендерската документација содржи битни пропусти или недостатоци и 2) поради непредвидени и објективни околности се промениле потребите на договорниот орган. Со оглед на тоа што од сите законски основи за поништување на постапката, кај овие два, особено кај првиот, постои доза на субјективизам и простор за манипулација во смисла да се избегне донесување одлука со која избраниот понудувач не е оној којшто бил фаворизиран, неопходно е да се даваат детално аргументирани и образложенија поткрепени со докази во одлуката и во известувањето за поништување на постапката.

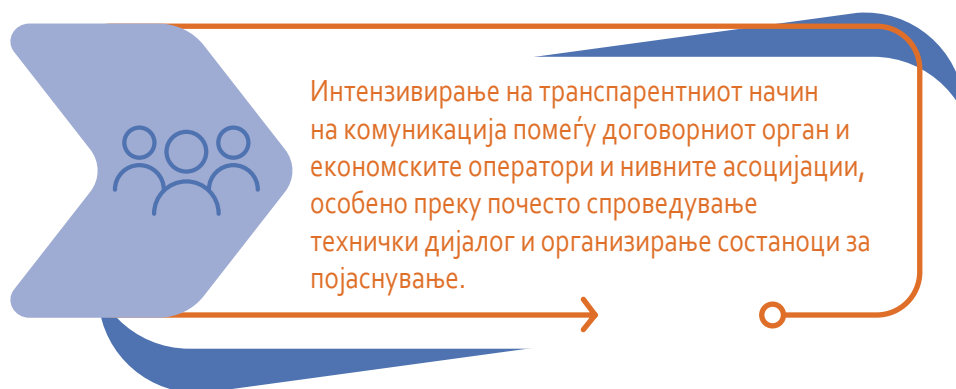

ПРОБЛЕМИ ШТО СЕ НАДМИНУВААТ И ЦЕЛИ ШТО СЕ ПОСТИГНУВААТ:

Во 2019 година стапката на поништување на постапките за јавни набавки на ниво на цела држава просечно изнесувала 27 %. Значаен дел од анализираниите јавни претпријатија и акционерски друштва имаат голем број поништени тендери, што, според Бирото за јавни набавки, претставува „црвено знаменце“ за индицирање на постоење ризик од корупција. Поточно, 22 % од јавните претпријатија и акционерски друштва имале и повисок процент на поништени постапки во однос на националниот просек, а 78 % се под националниот просек.

Со намалување или со оневозможување да се поништуваат постапките во случаи кога фаворизираниот понудувач не може да биде избран, се намалува и корупцијата во јавните набавки. Од друга страна, деталните образложенија при користење одредени основи за поништување на постапката ќе придонесат за зголемување на транспарентноста и отчетноста на договорниот орган.

ПРЕДЛОЗИ ЗА ЗГОЛЕМУВАЊЕ НА ТРАНСПАРЕНТНОСТА ВО ЈАВНИТЕ НАБАВКИ

ОБЈАСНУВАЊЕ НА ПРЕДЛОГОТ:

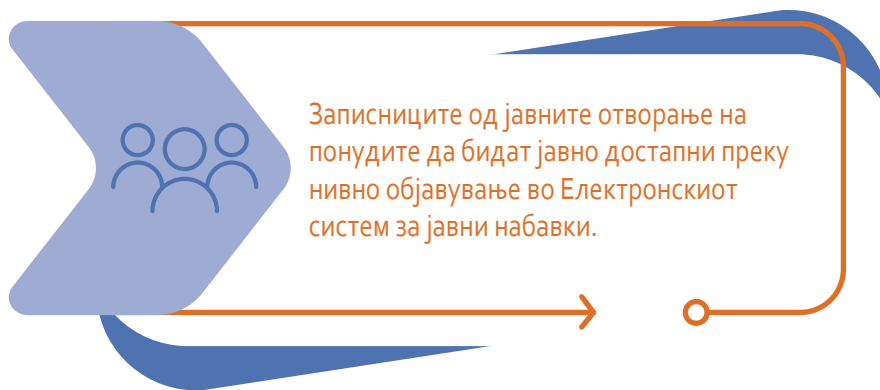
Јавните претпријатија и акционерските друштва треба почесто да го практикуваат техничкиот дијалог, којшто со новиот Закон за јавните набавки е опционален начин за консултирање со економските оператори. Оваа форма на комуникација помеѓу договорниот орган и потенцијалните понудувачи треба да се применува при подготовката на набавките поголеми по вредност, но пред сè кај планираните набавки, независно од нивната вредност, за коишто договорниот орган не ја познава состојбата и учесниците на пазарот или чијшто предмет на набавка е сложен, односно за чиешто опишување договорниот орган нема доволна стручност.

Состаноците за појаснување треба да се уредат со Законот за јавните набавки како опционална форма за комуникација помеѓу договорниот орган и потенцијалните понудувачи по објавување на огласот, а до рокот за поставување прашања. На ваквите состаноци, договорниот орган ги повикува сите заинтересирани економски оператори за да им ја појасни постапката и предметот на набавка додека е огласот сè уште отворен. Записникот со прашањата и одговорите од состанокот за појаснување јавно се објавува за да нема дискриминација помеѓу економските оператори кои учествувале на состанокот и оние кои не учествувале.

ПРОБЛЕМИ ШТО СЕ НАДМИНУВААТ И ЦЕЛИ ШТО СЕ ПОСТИГНУВААТ:

Во анкетата спроведена меѓу јавните претпријатија и акционерските друштва, самите тие како клучни проблеми го наведуваат недостигот од стручно знаење за изработка на технички спецификации со коишто ќе се оневозможи добивање понуди со неквалитетни производи или услуги или, пак, спецификации со коишто ќе се елиминира и онака малата конкуренција за одредени специфични набавки. И покрај тоа, во мониторираниот примерок, јавните претпријатија и акционерските друштва не го користеа техничкиот дијалог како начин за надминување на овој проблем. Поточно, технички дијалог беше спроведен во само 4 % од постапките.

Со спроведувањето технички дијалог договорниот орган подобро ќе ги разбере состојбите на пазарите, односно специфичностите за стоките, услугите и работите што се нудат (цени, услови, спецификации...) Со одржување состаноци за појаснување, потенцијалните понудувачи подобро ќе ги разберат потребите на договорните органи и условите за учество во постапките.

ОБЈАСНУВАЊЕ НА ПРЕДЛОГОТ:

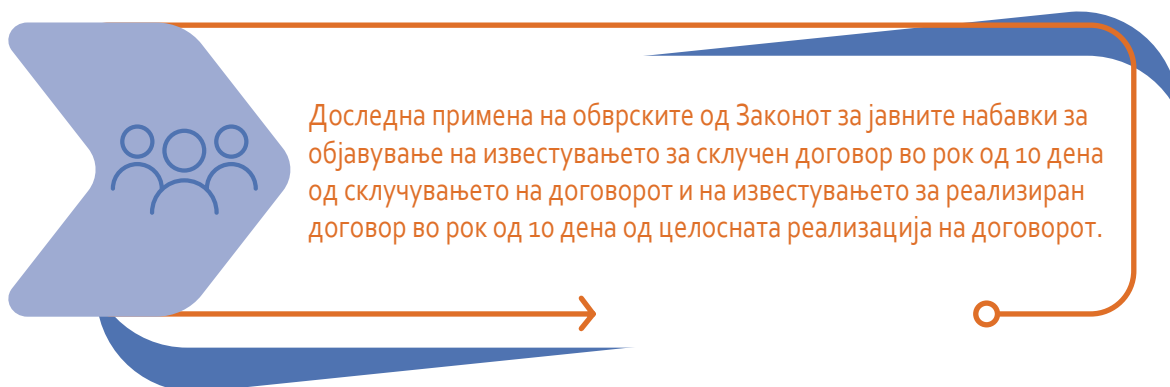
Записниците од јавните отворања на понудите треба да се направат достапни на целокупната јавност, а не само на оние што учествувале во постапката (понудувачите). За таа цел, потребно е надградба на ЕСЈН со која пошироката јавност ќе има пристап и увид во записниците од јавните отворања што ги прикачува Комисијата за јавни набавки.

ПРОБЛЕМИ ШТО СЕ НАДМИНУВААТ И ЦЕЛИ ШТО СЕ ПОСТИГНУВААТ:

На јавното отворање на понудите се отвораат понудите и се читаат само називите на понудувачите и нивните цени и евентуално побараните и доставените гаранции на понуди. ЕСЈН не нуди можност јавноста да ги дознае основните информации (конкретни понудувачи и цени) за секоја постапка, бидејќи известувањата за склучен договор или за поништување на постапката содржат само агрегирана информација за бројот на понудувачи и за најниските и највисоките понудени цени.

Преку јавно објавување на записниците, засегнатата и пошироката јавност ќе се запознае со економските оператори кои учествуваат на конкретни постапки за јавни набавки и со тоа набавките ќе бидат под уште поголема лупа, а ќе се оневозможи и евентуалното претходно договарање на фирмите. Јавно објавување на записниците постои на хрватската електронска платформа за јавни набавки.

Доследна примена на обврските од Законот за јавните набавки за објавување на известувањето за склучен договор во рок од 10 дена од склучувањето на договорот и на известувањето за реализиран договор во рок од 10 дена од целосната реализација на договорот.

ОБЈАСНУВАЊЕ НА ПРЕДЛОГОТ:

Пополнувањето и објавувањето на двете известувања во рокови е законски уредено, па затоа за имплементацијата на овој предлог не се потребни законски интервенции, туку:

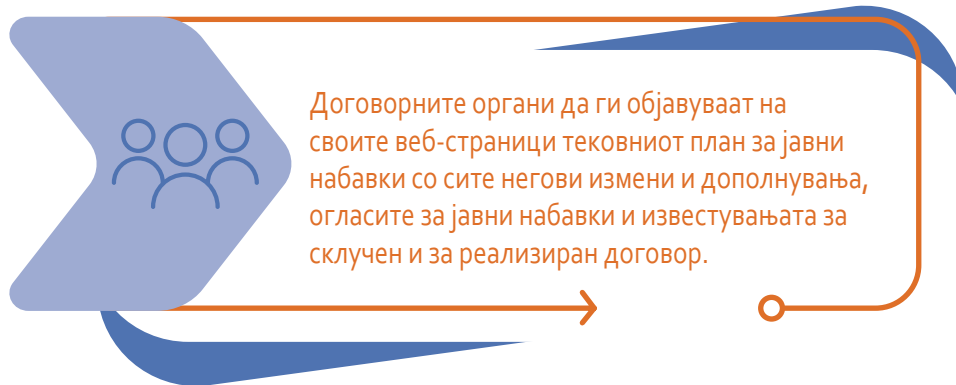
- ◆ основачите на јавните претпријатија и на акционерските друштва во државна сопственост да им укажат на одговорните лица за почитување на оваа законска обврска и
- ◆ да се применат санкциите пропишани со Законот за јавните набавки за прекршување на обврската во однос на објавувањето на известувањата за склучен договор и на известувањата за реализиран договор.

Ако, и покрај укажувањата и санкционирањата, и понатаму овие обврски не се почитуваат доследно, тогаш, како што е конфигурирано во ЕСЈН дека не може да се објави нов оглас за јавна набавка ако по истекот на одреден временски период од завршена постапка за јавна набавка не е објавено известување за склучен договор, така да не може да се објави нов оглас за јавна набавка и за необјавено известување за реализиран договор.

ПРОБЛЕМИ ШТО СЕ НАДМИНУВААТ И ЦЕЛИ ШТО СЕ ПОСТИГНУВААТ:

Обврската за објавување известувања за склучен и реализиран договор е законски уредена и е многу едноставна за имплементација, односно не налага посветување време и ресурси. Оттаму, не се јасни причините поради кои одредени јавни претпријатија и акционерски друштва за одредени спроведени набавки ги објавуваат известувањата со задоцнување или, пак, воопшто не ги објавуваат.

Со почитување на овие законски обврски, од една страна, засегнатите договорни органи ќе покажат дека сакаат да работат и работат во согласност со законот, а од друга страна, ќе се придонесе кон зголемување на транспарентноста и отчетноста во процесот на јавните набавки, и оттука и на довербата на граѓаните и на корисниците на услугите во јавните претпријатија и акционерски друштва во државна сопственост.

ОБЈАСНУВАЊЕ НА ПРЕДЛОГОТ:

На своите веб-страници јавните претпријатија и акционерските друштва да постават посебна секција за „јавни набавки“, во која редовно ќе ги објавуваат и ќе ги ажурираат податоците за планот за јавни набавки со сите негови измени и дополнувања, огласите за јавни набавки и известувањата за склучен и за реализиран договори.

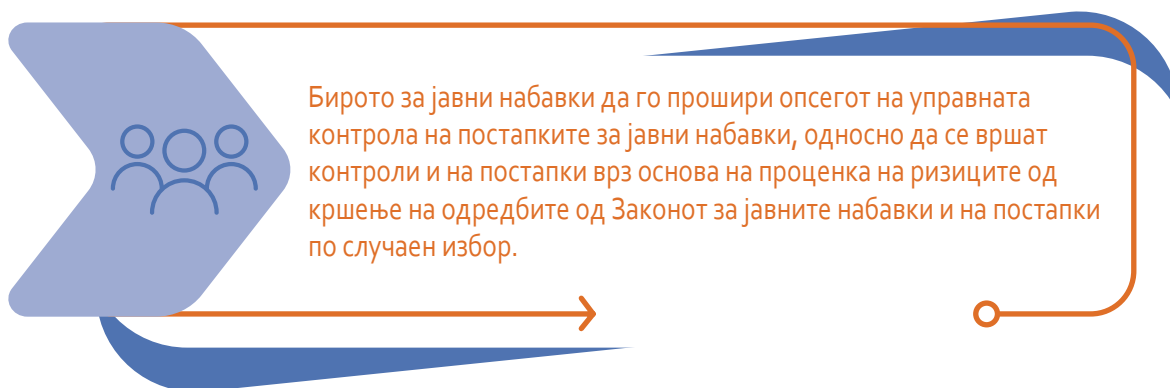

ПРОБЛЕМИ ШТО СЕ НАДМИНУВААТ И ЦЕЛИ ШТО СЕ ПОСТИГНУВААТ:

И покрај тоа што сите овие податоци се објавуваат на ЕСЈН, веб-страниците на договорните органи се огледало на нивната транспарентност и затоа, на едно вакво место кое го посетува пошироката јавност, треба да бидат достапни и овие податоци. Во моментот според резултатите од истражувањето, пракса да објавуваат податоци за јавните набавки на своите веб-страници имаат само 11 % од јавните претпријатија и акционерските друштва во државна сопственост.

Со имплементацијата на овој предлог, договорниот орган дополнително ќе ја зголеми транспарентноста и ќе им овозможи на заинтересираните да доаѓаат до бараните информации на повеќе места на интернет.

ПРЕДЛОЗИ ВО НАСОКА НА ИДЕНТИФИКУВАЊЕ И САНКЦИОНИРАЊЕ НА КОРУПЦИЈАТА ВО ЈАВНИТЕ НАБАВКИ

Бирото за јавни набавки да го прошири опсегот на управната контрола на постапките за јавни набавки, односно да се вршат контроли и на постапки врз основа на проценка на ризиците од кршење на одредбите од Законот за јавните набавки и на постапки по случаен избор.

ОБЈАСНУВАЊЕ НА ПРЕДЛОГОТ:

Бирото за јавни набавки, во согласност со членот 172 став 4 од Законот за јавните набавки, во пракса да го прошири опсегот на управната контрола, односно да се вршат контроли и на постапки врз основа на проценка на ризиците од кршење на одредбите од Законот за јавните набавки (т.н. „црвени знаменца“) или на постапки по случаен избор. Со оглед на тоа што Бирото нема надлежност да оцени дали одредени неправилности се резултат на ненамерна грешка или со намера да се фаворизира одреден економски оператор (имаат обележје на казниво дело), потребно е со наодите од управната контрола навремено да се информираат надлежните јавни обвинителства и на тој начин доследно да го применува и членот 172 став 5 од Законот за јавните набавки.

ПРОБЛЕМИ ШТО СЕ НАДМИНУВААТ И ЦЕЛИ ШТО СЕ ПОСТИГНУВААТ:

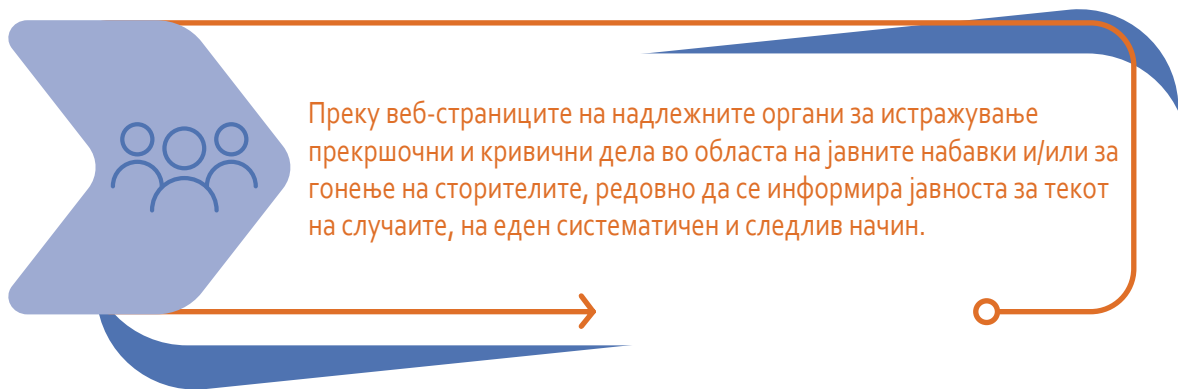
Во согласност со член 172 од законот, постојат две основи за управна контрола од страна на Бирото за јавни набавки:

- ◆ на сите тендери за стоки и услуги над 500.000 евра и на тендери за градежни работи над 2.000.000 евра и
- ◆ на која било постапка за јавна набавка врз основа на проценка на ризиците од кршење на одредбите од овој закон и по случаен избор.

Со сите досега направени управни контроли се опфатени постапките за јавни набавки чија проценета вредност е над 500.000 евра за набавка на стоки или услуги и над 2 милиони евра кај набавка на работи. Бирото за јавни набавки досега не спровело управна контрола по другите два законски основа.

Кај една третина од постапките за јавни набавки што биле предмет на управна контрола, Бирото за јавни набавки утврдило неправилности во нивното спроведување. Ова е доволен индикатор дека контролата треба да се засили.

Со засилените контроли ќе се влијае кон намалување на корупцијата во јавните набавки. Со вршење контрола по другите два основа ќе се опфатат и постапките за јавна набавка што не се со голема вредност, но според внесените параметри во ЕСЈН постојат индикации за можно прекршување на Законот за јавните набавки и коруптивни активности.

Преку веб-страниците на надлежните органи за истражување прекршочни и кривични дела во областа на јавните набавки и/или за гонење на сторителите, редовно да се информира јавноста за текот на случаите, на еден систематичен и следлив начин.

ОБЈАСНУВАЊЕ НА ПРЕДЛОГОТ:

Сите надлежни органи за истражување прекршочни и кривични дела во областа на јавните набавки и/или за гонење на сторителите, пред сè Државната комисија за спречување на корупцијата, имаат веб-страници и на нив, покрај агрегирани информации за случаите што ги воделе, потребно е редовно да ја информираат јавноста на еден систематичен и следлив начин за текот на конкретните случаи. Тоа значи и кога постапувањето по одреден случај преминало во наредна фаза, кај друг надлежен орган, органот којшто дотогаш постапувал и понатаму да објавува информација за статусот на случајот.

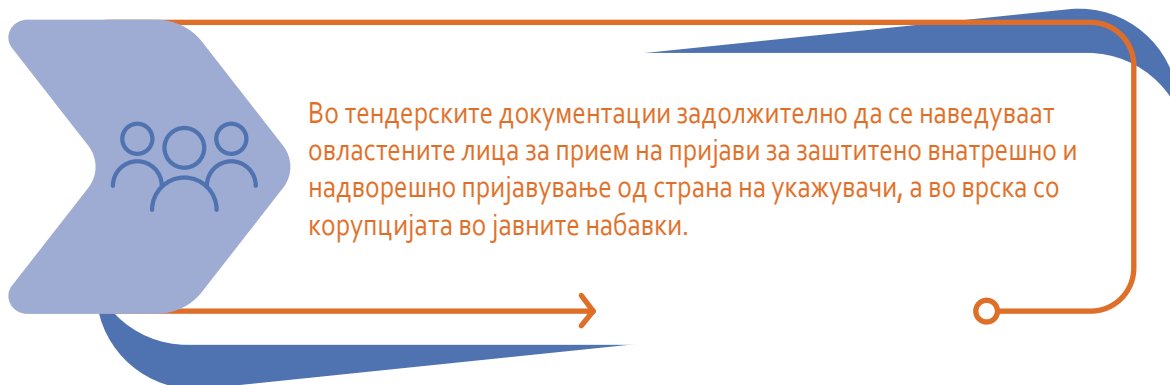

ПРОБЛЕМИ ШТО СЕ НАДМИНУВААТ И ЦЕЛИ ШТО СЕ ПОСТИГНУВААТ:

Општата перцепција, поткрепена со многубројни истражувања спроведени од реномирани организации, е дека во јавните набавки е присутна корупција. Единствено што варира е перцепцијата за степенот на корупција. Според последните истражувања спроведени од ЦГК во 2019 и во 2020 година, 48 % од испитаните економски оператори изјавиле дека во јавните набавки има корупција.

Иако е голем бројот на постапките за јавни набавки во коишто постоеле јасни индикации за коруптивни активности, мал е бројот на случаите што имале судска разрешница, односно санкционирање на сторителите. Во секоја последователна фаза во идентификацијата и санкционирањето на сторителите се намалува бројот на случаи, односно ако за голем број постапки за јавни набавки се најавуваат истраги, за одреден дел од нив се спроведуваат, дел од спроведените истраги резултираат со поднесено обвинение, за на крајот само неколку судски постапки да добијат епилог во вид на правосилна судска пресуда со изречена и извршена санкција.

Со имплементацијата на овој предлог ќе се зголеми транспарентноста, отчетноста и во крајна линија, ефективноста на прекршочните и кривичните постапки за дела поврзани со јавните набавки. Со тоа ќе се елиминира општата перцепција дека гонењето на сторителите на коруптивни дејствија е секогаш неуспешно.

ОБЈАСНУВАЊЕ НА ПРЕДЛОГОТ:

Јавните претпријатија и акционерските друштва треба да ги приспособат моделите на обрасците на тендерски документи што ги користат, односно во нив задолжително да се внесе податок за овластените лица за прием на пријави за заштитено внатрешно и надворешно пријавување од страна на укажувачи.

Ако праксата покаже дека јавните претпријатија и акционерските друштва не го спроведуваат доследно овој предлог, тогаш е потребно Бирото за јавни набавки, како орган којшто изработува модели на тендерски документи, да изврши нивно дополнување за ставањето ваква информација да биде стандардизирано.

ПРОБЛЕМИ ШТО СЕ НАДМИНУВААТ И ЦЕЛИ ШТО СЕ ПОСТИГНУВААТ:

Досега има многу мал број пријави за нерегуларности, било да е тоа во форма на жалба поднесена до Државната комисија за жалби по јавни набавки (само 8 % од фирмите некогаш поднеле жалба до оваа комисија), или во форма на пријава до други надлежни институции (Државната комисија за спречување на корупцијата, МВР, Јавното обвинителство итн.). Наспроти малиот број пријави, постојат наоди за широка распространетост на корупцијата во јавните набавки. Оваа состојба ја наметнува потребата од промовирање на механизмите за пријавување нерегуларности и корупција во јавните набавки, како што е механизмот на укажувачи. Законот за заштита на укажувачите ги вбројува во категории на лица кои можат да се јават како укажувачи, меѓу другите, и лице кое по кој било основ е или било во деловен однос или во друг однос на соработка со институцијата, односно правното лице за онаму каде што пријавува. Сепак, само мал дел од институциите имаат овластени лица за прием на пријави од укажувачи.

Со имплементација на овој предлог ќе се зголеми видливоста на механизмот на укажувачи и ќе се поттикне неговата примена во насока на спречување и борба против корупцијата во јавните набавки. Овој предлог е вклучен и во предлог Националната стратегија за борба против корупцијата, која е доставена на усвојување во Собранието на Република Северна Македонија.

